

Владимир Милутиновић, Постидеологије, «Утопија», Београд 2008, стр. 129.

Недавно је на сајту «Пешчаника» објављен чланак «Патриотизам, национализам и како их разумети». У њему се, у складу са идеологијом Друге Србије, одбацује не само сваки национализам, већ и сваки патриотизам. Каже се да «не само уставни и правни уопште, већ се и политички напредак мери и степеном ослобађања од патриотизма, од те врсте политичке обавезе којом се ограничава слобода мишљења и делања».

Друга Србија, дакле, доживљава патриотизам као наметнуту, колективистичку обавезу која спутава слободу појединца. Заправо, за ово становиште, свака обавеза која долази од ближњих, поготово из друштва у коме се живи, значи ограничавање слободе. Обавезе и дужности су лоше, и што их је мање то ће свима бити боље. Али, како може постојати заједница у којој људи имају само права, а не и обавезе? Радикални неолиберали, попут наших космополитских пријатеља из Друге Србије, мисле да је тако нешто могуће захваљујући једном нарочитом феномену који се зове «невидљива рука».

По том виђењу, свако може и треба да ради оно што му се свиђа, без уздржавања или ограничавања. Али, из тога, тврди се, не настаје никакав хаос, никаква друштвена џунгла у којој побеђује јачи и безобзирнији егоизам. Не, некаква тајанствена «невидљива рука» учиниће да као резултат те суме себичности настане складна и напредна друштвена заједница. Човек може да живи како му се прохте - без дужности, без обавеза, повлађујући сваком свом «инстинкту», свакој својој «потреби» («Брини о себи!», поручује нам једна реклама; «Јер ти то заслужујеш!», додаје друга; «Следи своје инстинкте!», каже трећа). Али тај егоизам неће дати никакве лоше последице. Појавиће се «невидљива рука» и побринути се за све: да свако има посла; да свако има дом; да деца имају паркове; да буде довољно хлеба и вина за све. Јер, све ће то из ничега да створи нови Месија – невидљива рука!

Пошто постоји та сјајна невидљива рука, људима и не треба заједница, а поготово не национална држава. Једини оквир који треба да постоји налази се на глобалном нивоу, и

има вид светског тржишта, на коме влада највећа и најбоља «невидљива рука». Досадашње заједнице су, заправо, традиционалистичке, анахроне и репресивне творевине, које се морају заменити отвореним агрегатима (скуповима) слободних индивидуума. Развијене земље, попут ЕУ или САД, већ су достигле тај ступањ слободе. У њима више нема традиционалних заједница, па нема ни традиционалних идеологија. Наиме, како се истина и вредности увек тичу заједнице, идеологије само изражавају борбу унутар заједнице око тих колективних вредности. Ако нема заједнице, нема ни колективних вредности, а ако нема колективних вредности нема ни идеологије. За радикалне либерале, дакле, ми живимо у постидеолошко време. У њему једна приватна мишљења стоје поред других приватних мишљења. Али, све њих усклађује, повезује и измирује онај нам добро познати спасилац – невидљива рука. Овога пута она се појављује у облику либералне јавности. Она промовише оно што је добро и вредно, а одбацује оно што је погрешно и рђаво. И све је најбоље под капом небеском.

Књига Владимира Милутиновића критикује управо такав поглед на свет, ту идеологију глобалног капиталистичког поретка. Како би је разликовао од класичног либерализма, Милутиновић ову идеологију зове «либертаријанизам» или «радикални либерализам». Он каже да је у питању «прећутна идеологија која произилази пре свега из (...)логике система» (стр. 67). «Либертаријанизам је идеологија оних који су "горе" у друштвеном систему. Богати би желели да се њихово богатство не умањује порезима, а они на власти желели би да се власт не умањује ограничењима. Они више не траже ауторитарну власт која би (на директан начин) контролисала приватне животе и мишљења свих, али желе да нико други не ограничава њих» (67).

Једноставно, упозорава Милутиновић, ако нема заједнице онда је резултат деловања «тржишта», тј. невидљиве руке, победа истине и вредности јачег, друштвено моћнијег приватног мишљења. Ако сам ја јачи, богатији или моћнији, ти ћеш кад тад морати да прихватити моју истину и моје вредности. Јер, ти си као онај сиромашни, али поносни комшија који је, после више гладних година, на крају ипак морао закуцати на врата свог арогантног, али богатог суседа и рећи му: «Ти су у свему праву! А сада, молим те, сипај ми нешто у зделу за моју породицу». Моја истина, дакле, постаће и твоја не зато што је то наш заједнички увид. Моја истина постаће и твоја зато што си је ти, због мог богатства и моћи, морао да прихватиш.

И тако, као што се иза прича о слободи трговине најчешће крију олигополи великих компанија, а иза прича о слободи медија «машине за манипулацију» моћних ТВ корпорација, тако се и иза прича о слободи мисли најчешће крију снажне системске структуре које одређују шта је заправо прихватљиво, а шта не. «Либертаријанизам ће потпуно пригрлити слободу говора», пише Милутиновић, «и заиста ће у њему све бити могуће рећи. Неутрализација непожељног мишљења се ту не постиже забраном, већ тиме да се у име слободе одржава уверење да истина и не постоји. (...)Пошто су сви критеријуми субјективни, све што либертаријанизам тражи је да се његов доминантни положај и релативна слобода са којом се њиме служи не доводе у питање - он чак ни не

тражи да његове критеријуме прихвати било ко други. Либертаријанизам неће забрањивати мишљења, али ће само добро пазити где на друштвеној лествици се мишљења излажу» (76-77).

Консеквенца овог становишта, запажа Милутиновић, јесте да елита моћи и богатства истовремено постаје и елита вредности и истине. Пошто систем по дефиницији почива на слободи и такмичењу, они који су науспешнији то су зато што, наводно, најбоље разумеју ствари (тј. знају истину) и зато што се држе најбољих стандарда (тј. познају вредности). Стога, елита успеха (моћи, богатства), код либертаријанаца, истовремено заслужује да буде и елита која целом друштву одређује шта је истинито и шта је вредно.

Тако радикални либерали, прокламујући неограничено царство слободног индивидуума, заправо оправдавају стварање особеног ауторитарног поретка. У њему друштвени губитници нису то због непоштености система (нефер игре са намештеним картама), већ због тога што нису прихватили «праве вредности» и «праве истине». А шта су «праве вредности» и «праве истине» показате им друштвени добитници, тј. они који се налазе на врху система. У том смислу, друштвени губитници у Србији, који чине неких 80 посто становништва, ако хоће да напредују, треба да прихвате вредности друштвених добитника, пре свега елите из Круга двојке. Интелектуална авангарда те елите је, наравно, Друга Србија. А ова је, опет, основне истине научила од елите из Брисела и Вашингтона.

Коначна последица овакве идеологије радикалног либерализма, упозорава Милутиновић, јесте ауторитарна подела чланова друштва на моралну елиту и морално некомпетентну масу. Управо то је и најопаснији и најзлоћуднији продукт идеологије Друге Србије. «Морална некомпетиција(...) трајно ставља грађане Србије у положај у коме су им потребни морални старатељи» (93). Наши старатељи ће бити припадници «политичко-интелектуалне елите» (76) из Друге Србије. А они ће «ауторитарним методама и под ауторитарним претпоставкама» у Србију увести европске, тј. «либералне вредности» (72).

Милутиновић ефектно, на примерима, показује како изгледа то «морално старатељство» другосрбијанске идеологије над српским друштвом. Један пример тиче се одговорности за ратове 1991-1999 (стр. 86-97). Друга Србија, најпре, објашњава Милутиновић, покушава да пројектује колективну кривицу за ове ратове на све грађане Србије. Каже се да су Срби већином гласали за Милошевића, а он је пак изазвао ратове и наредио злочине. Грађани Србије, са своје стране, те су злочине ћутке трпели, или чак подржавали. Стога, закључују другосрбијански идеолози, Србија нема шта да говори о туђим злоделима. Она првенствено мора да се усредсреди на окајавање властитих злочина. «Резултат је управо онакав какав тражи ратна логика», упозорава Милутиновић. »Једна група ће бити приказивана само преко злочина које је починила, (...)док ће друга група бити приказивана наглашено и искључиво позитивно» (89). У случају рата у Хрватској, рецимо, за Другу Србију ће постојати само Вуковар или Дубровник, али не и Масленица или Западна Славонија. Срби ће бити само злочинци,

Хрвати само жртве.

Србе који такво гледање неће да прихвате Друга Србија ће оценити као непоправљиве српске националисте. Такви Срби ће добити статус морално некомпетентних људи. То значи да ће бити искључени из заједнице одлучивања. А како такво одбијање показује огромна већина грађана Србије, за Другу Србију је то само још један доказ да је цело српско друштво морално некомпетентно. И још један доказ да већина грађана Србије мора бити ускраћена за право одлучивања (Милутиновић овде упућује на текст Владимира Арсенијевића). Запањујућа је «сличност ових ставова са ставовима хрватских националиста», упозорава Милутиновић (97). Наиме, «управо хрватски националисти не виде разлику међу Србима, виде у Србији само лоше стране, одузимају им сваку моралност и наравно желе да су њихова колективна права што мања» (97). Тако, закључује Милутиновић, Друга Србија заправо хоће да српски национализам излечи на тај начин што ће грађане Србије натерати да прихвате основне поставке хрватског национализма! То је једнако неразумно, колико и неправедно. «Нема никаквог смисла да се у Србији, зарад помирења, на ауторитаран начин производи слагање са ставовима хрватских националиста», закључује Милутиновић (97). Такав пут у Европу, такав начин «прихватања европских вредности», које намеће елита из Друге Србије, заправо је пут у неистину, неслободу и нељудскост.

Милутиновић и на дугим примерима показује сву искривљеност логике «радикалног либерализма», тачније његове овдашње, другосрбијанске варијанте. Ова књига, заиста, плени пажљивошћу, поштењем и интелигентном филозофском анализом. Иза ње стоји писац за кога се тешко може рећи да је «српски националиста». Тим је она и «опаснија» по другосрбијанску идеологију. Ова књига је, поред тога, писана и једноставним начином, језиком разумљивим сваком образованијем читаоцу. То значи да може дубоко да продре у мисаони крвоток наше интелигенције, поготово оне млађе и «урбане». Зато је ова књига још опаснија. Коначно, ова књига објашњава а да не виче и не цепти, разложно, мирно и логички неумољиво. Стога је она најопаснија. И стога се не би требало зачудити ако нам «истину» о овој књизи ускоро не открију Панчић, Миленковић или Чоловић.

Неко ће у будућности писати историју идејних лутања и спорења овог поколења. Њему ће ова књига бити важна. Неко ће се у будућности почети ослобађати својих «урбаних», «европских», «антинационалистичких» заблуда. И њему ће ова књига бити важна. То је зато што ова књига и јесте важна. Бар онолико колико су нам још важни здрав разум, интелектуално поштење и нешто што смо некада сви познавали као – људско достојанство.